

Värden och lika möjligheter 2021

Analysrapport för Varbergs kommunala förskola, grundskola,
grundsärskola och fritidshem

**VARBERGS
KOMMUN**

Sammanfattning

Värden och lika möjligheter är en analysrapport för de kommunala verksamheterna förskola, grundskola, grundsärskola och fritidshem. Rapporten följer upp delar av nämndens mål och nationella mål. I 2020 års rapport identifierades övergångar och överlämning mellan förskola, förskoleklass och fritidshem samt vid skolbyte som ett utvecklingsområde. Övergripande stöd för dialog mellan verksamheter och rutiner för överlämning var bland annat områden som identifierades. För 2021 har processen därför handlat om övergångar och bestått av en fördjupning i området kring övergångar och överlämningar inom och mellan skolformer. I årets process har fokus varit på teoretiska resonemang för att fördjupa förståelsen och kunskapen inom övergångsarbetet.

Kvalitet att värna

- Befintliga relationer och utarbetade samverkansformer
- Övergångsarbete på vetenskaplig grund

Utvecklingsområden

- Stärka kunskapen och skapa stödstrukturer för dokumentation vid övergångar inom och mellan skolformer
- Systematik och välfungerande rutiner i övergångsarbetet
- Skolbyte inom grundskolan

Nationella och lokala mål

Det systematiska kvalitetsarbetet syftar till att analysera måluppfyllelse både för nämndens mål och nationella mål. Processerna i kvalitetsarbetet belyser flera mål samtidigt och analysen berör därför många områden. I årets *Undervisning och ledarskap* är de fetstilade nationella målen nedan, tillsammans med alla tre nämndsmål, i förgrunden. Rapporten är en del i att följa upp målen. Bedömning av nämndsmålen måluppfyllelse i sin helhet görs i nämndens årsredovisning.

Normer och värden

Omsorg, utveckling och lärande

Kunskaper

Barns delaktighet och inflytande
Elevernas ansvar och inflytande

Förskola och hem
Skola och hem

Övergång och samverkan

Skolan och omvärlden

Uppföljning, utvärdering och utveckling

Bedömning och betyg

Förskollärares ansvar i undervisningen

Rektorns ansvar

Innehåll

Sammanfattning	2
1. Inledning.....	5
1.1. Övergångar och samverkan	5
1.2. Överlämning av uppgifter	6
2. Bakgrund och tidigare uppföljning.....	9
2.1 Övergång mellan förskola och förskoleklass	9
2.2 Övergång inom grundskolan	9
2.3 Barn och elever att särskilt beakta.....	10
3. Genomförande 2021.....	11
3.1. Teoretiska utgångspunkter.....	11
3.2. Nuläge övergångar	16
4. Övergripande analys.....	23
4.1. Samverkan, kontinuitet och progression.....	23
5. Avslutning	26
5.1. Kvalitet att värna.....	26
5.2. Utvecklingsområden	27
6. Källförteckning.....	28

1. Inledning

Varje huvudman ska på övergripande nivå systematiskt planera, följa upp och utveckla utbildningen. I Varberg genomförs detta enligt ett årshjul för det systematiska kvalitetsarbetet som innehåller fyra delmoment: *Undervisning och ledarskap* som syftar till att följa och analysera arbetet med att främja elevers lärande. *Värden och lika möjligheter* som sätter fokus på barns och elevers lika möjligheter i förskola och skola. *Förutsättningar och resultat* som följer betyg och andra resultat i relation till olika förutsättningar för skolorna. *Insatser och fokusområden* innebär uppföljning och analys av riktade insatser eller andra prioriterade fokusområden.

Processen *Värden och lika möjligheter*

Värden och lika möjligheter är en utvecklingsprocess i huvudmannens systematiska kvalitetsarbete. Det innebär att uppföljningen kombineras med en analys som syftar till reflektion och utveckling på förskolorna och skolorna. Områden som följs är värdegrundsarbete och kompensatoriskt uppdrag för välmående, utveckling och lärande. Varje år väljs några specifika områden som blir fokus i dialog och analys.

2021 års uppföljning fokuserar på övergångar och har genomförts i dialogform där rektorerna arbetet i tvärgrupper. Det har även genomförts en rektorsenkät om övergångar och överlämningar.

1.1. Övergångar och samverkan

Enligt läroplanerna ska förskolan, förskoleklassen, fritidshemmet och skolan samverka på ett förtroendefullt sätt med varandra och förskolan för att stödja elevernas utveckling och lärande. Inför övergångar ska de berörda skolformerna och fritidshemmet utbyta kunskaper, erfarenheter och information om innehållet i utbildningen för att skapa sammanhang, kontinuitet och progression i elevernas utveckling och lärande.¹

Från förskolan till gymnasieskolan är de flesta barn med om minst 6 övergångar inom fyra olika skolformer (förskolan, förskoleklassen, grundskolan och gymnasieskolan). En övergång är en viktig händelse för alla barn och elever och innebär att de ställs inför nya utmaningar och krav. En övergång kan stärka delaktigheten och inkluderingen samtidigt som det finns risk för exkludering och marginalisering.

Barn och elever påverkas och hanterar en övergång olika beroende på individuella förutsättningar och omständigheter. För elever att särskilt beakta så som barn och elever i behov av särskilt stöd, nyanlända elever, placerade barn och barn med

¹ Lpfö 18 & Lgr11, Lgrsär 11

särbeväring är det särskilt viktigt att övergången sker på ett genomarbetat sätt för att skapa likvärdighet och främja elevernas fortsatta kunskapsutveckling.²

I skollagen anges att barn ska ha möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör honom eller henne. En sådan fråga kan t.ex. handla om barnets önskemål, förväntningar eller oro inför en övergång.³

1.2. Överlämning av uppgifter

I samband med en övergång utgör informationsöverlämningen en viktig del. Mottagande verksamhet behöver få information både om den enskilda eleven och om verksamheten. För att skapa progression i lärandet och utmana till nya upptäckter och kunskaper krävs det att det finns en kännedom om elevernas tidigare kunskaper och erfarenheter. Sekretessreglerna skiljer sig åt mellan förskolan och övriga skolformer så som förskoleklassen, fritidshemmet, grundskolan och grundsärskolan. Utgångspunkten vid överlämning av information om ett enskilt barn eller elev från en verksamhet till en annan ska alltid vara att inhämta vårdnadshavares samtycke.

1.2.1. Överlämning från förskolan

För förskolan finns inget krav i skollagen att dokumentation om enskilda barn ska lämnas över till mottagande verksamhet utan det är formuleringarna om övergångar och samverkan i läroplanen som styr. I de flesta fall är det lämpligt att göra en överlämning för att säkerställa att det sker en progression i varje barns och elevs utveckling och lärande. Den dokumentation som överlämnas kan t.ex. vara information om det undervisningsinnehåll som barnen har haft möjlighet att möta i förskolan, men det kan även vara saklig information om en enskild elevs kunskaper och eventuella behov för att denne ska ges bästa möjliga förutsättningar i förskoleklassen. Viktigt är dock att aldrig lämna värdeladdade ord eller uppgifter om personliga egenskaper.

Överlämning mellan kommunala förskolor och förskoleklass

I Varbergs kommun ligger förskola och förskoleklass under samma nämnd, och förskolan anses inte vara en självständig verksamhetsgren i förhållande till förskoleklassen. Det råder därför inte sekretess som det gör mellan en kommunal förskola och en fristående verksamhet.⁴ Detta medför att det finns möjlighet att lämna information mellan förskola och förskoleklass utan samtycke från vårdnadshavare.

Vid överlämning ska dock alltid samtycke inhämtas i första hand. I de fall samtycke inte lämnas från vårdnadshavare ska förskolan göra en ny bedömning och ompröva

² Skolverket. (2014) Övergångar inom och mellan skolformer. Stödmaterial. 2014

³ Särskild hänsyn till barnets bästa 1 kap. 10 § skollagen

⁴ Sekretess inom myndigheter 8 kap. 2 § Offentlighets- och sekretesslag (2009:400)

om uppgifter bör lämnas över, och i så fall vilka, för att underlätta övergången för barnet. I det fall det bedöms finnas uppgifter som ska lämnas över, lämnas dessa över till förskoleklassen utan samtycke. Det är lämpligt att informera vårdnadshavare om att uppgifter har lämnats över.

Överlämning till fristående verksamhet eller annan kommun

Vid överlämning till en fristående verksamhet eller en skola i en annan kommun råder sekretess.⁵ I dessa situationer är det därför extra viktigt att inhämta vårdnadshavares samtycke vid överlämning uppgifter till förskoleklass. Det finns dock visst utrymme att överlämna vissa uppgifter även om vårdnadshavare inte samtycker till överlämningen. Detta är möjligt om avlämnande förskola bedömer att det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda.⁶ Det måste då handla om sådana uppgifter som tydligt och klart väger tyngre att lämna än att skydda. Ett exempel kan vara att informera om en nylig anmälan till socialnämnden som har gjorts i anslutning till skolstarten.

1.2.2. Överlämning från förskoleklassen, grundskolan och grundsärskolan

Enligt skollagen ska det för elever i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan ske en överlämning av uppgifter när en elev byter skola. Den skola som eleven lämnar är skyldig att lämna över uppgifter om eleven till den nya skolan. Det gäller både när en elev byter skolenhet inom samma skolform och när en elev byter till en skolenhet inom en annan skolform. Motsvarande bestämmelse för förskolan finns inte utan där är det formuleringarna kring övergångar i läroplanen som styr.

Genom att information som är viktig för elevens fortsatta skolgång överlämnas till den nya skolenheten kan eleven ges goda förutsättningar att nå målen för utbildningen. De uppgifter som ska överlämnas är sådana uppgifter som behövs för att underlätta övergången för eleven. Informationen lämnas till den skola som enligt ett beslut om skolplacering eller antagning ska ta emot eleven.

Det är elevens behov som ska styra om skolan ska göra en överlämning av uppgifter om eleven. Elevens behov bör också styra vilka uppgifter som överlämnas till den nya skolenheten. Enligt förarbetena innebär det att det till exempel inte behövs någon särskild överlämning för många elever som övergår från grundskolan till gymnasieskolans nationella program. När det gäller elever som behöver stöd är det enligt förarbetena i princip alltid angeläget att skolan lämnar över information. Då blir det lättare för elevens nya skola att sätta in stödåtgärder redan i början av elevens fortsatta utbildning. Det är viktigt att överlämningen utgår från elevens behov och vad som är bäst för eleven.

⁵ Sekretess inom myndigheter 8 kap. 1-2 §§ Offentlighets- och sekretesslag (2009:400)

⁶ Generalklausul 10 kap. 27 § Offentlighets- och sekretesslag (2009:400)

I skollagen finns det också bestämmelser om överlämning av resultatet av den uppföljning av stöd som ska göras i slutet av förskoleklassen och i slutet av lågstadiet i grundskolan, sameskolan och specialskolan. Det är den lärare som ska ansvara för eleven i nästa årskurs som ska få ta del av resultatet av uppföljningen. Detta gäller även om eleven inte har bytt skola.⁷

Sekretess

När en skola lämnar över information om en elev till en annan skola behöver skolan som lämnar över uppgifter bedöma om de omfattas av sekretess. Även uppgifter som omfattas av sekretess får lämnas över förutsatt att det är uppgifter som behövs lämnas över för att underlätta övergången för eleven. Bestämmelsen om överlämning innehåller sådana uppgiftsskyldigheter som är sekretessbrytande enligt offentlighets- och sekretesslagen. Det innebär att en kommunal skola får lämna över uppgifter som omfattas av sekretess till såväl kommunala som fristående skolor.

Detta innebär också att ett uttryckligt samtycke från eleven eller vårdnadshavare inte behöver inhämtas vid överlämning av uppgifter så länge det rör sig om information som behöver lämnas över för att underlätta övergången för eleven. Dock är det angeläget att skolan samarbetar med både eleven och elevens vårdnadshavare vid en övergång och att skolan har en kommunikation med berörda kring vilka uppgifter som ska lämnas över. Utgångspunkten bör alltid vara att det finns samtycke från elev och vårdnadshavare.⁸

⁷ 3 kapitlet 4 b och 12 j §§ skollagen, proposition 2017/18:183 En gymnasieutbildning för alla sidan 58–63.

⁸ En gymnasieutbildning för alla. Prop. 2017/18:183 s. 136

2. Bakgrund och tidigare uppföljning

Detta avsnitt beskriver tidigare uppföljning som genomfördes under 2020 års process i relation till övergångar inom och mellan skolformer. Syftet med en återblick är att kunna följa en kvalitetsutveckling över tid och för att kunna se effekterna av utvecklingsarbetet.

Utifrån föregående års rapport och analys konstaterades att arbetet med övergångar kan utvecklas utifrån flera perspektiv. Skolans förväntningar och normer om vad eleven ska kunna när hen börjar i skolan eller i ett nytt stadie behöver på ett tydligare sätt fokuseras till var eleven är just nu och hur elevens lärande och utveckling främjas istället för vad eleven inte har fått med sig. Rektorerna har lyft fram att det behövs en ökad förståelse och samsyn kring varandras uppdrag och övergångarna emellan olika skolformer och skolor. Vidare har övergripande stöd och rutiner efterfrågats men särskild betoning på barn och elever att särskilt beakta.

Utvecklingsområden från analysen 2020

- Förväntningar på elevens kunskaper
- Möta eleven där den är just nu
- Samarbete och förståelse för varandras verksamheter
- Barn och elevernas delaktighet

2.1 Övergång mellan förskola och förskoleklass

Under föregående års process handlade dialogerna till stor del om de förväntningar som finns på eleverna när de börjar i förskoleklassen och vad skolan respektive förskolan anser att eleverna ska ha med sig från förskolan både kunskapsmässigt och i det sociala samspelet. En utmaning som identifierats är att inhämta tillräckligt med kunskap om varandras verksamheter och elevernas tidigare kunskapsinhämtning för att kunna möta eleverna där de är och skapa en progression i lärandet. Utifrån beskrivningar i dialogerna framgick att förskolan och skolan behöver öka förståelsen och kunskapen om varandras uppdrag utifrån respektive läroplan.

2.2 Övergång inom grundskolan

Tidigare rapporter i det systematiska kvalitetsarbetet visar också på att skolorganisationer med flera övergångar har ett samband med lägre måluppfyllelse. Sambandet är framförallt tydligt när övergången sker från två skolor till en ytterligare skola och också på de skolor där eleverna endast har gått en kortare tid på skolan innan det är dags för betygsättning.⁹

⁹ Förskole- och grundskoleförvaltningen (2020). *Förutsättningar och resultat 2020 – Grundskola, grundskole- och fritidshem*. Sid. 39

Vid varje byte av stadie och vid skolbyte sker en övergång för eleverna. När övergång genomförs inom samma skola finns exempel där rektor organiserat så att någon lärare följer med eleverna till nästa stadie, vilket är vanligast från förskoleklass till årskurs 1. Andra positiva exempel på hur skolorna medvetet arbetar för en god övergång är elevsamtal inför övergång för att fånga elevers tankar inför nästa stadie, samt att elever från lämnande skola besöker mottagande skola. Andra skolor, där eleverna har skolbyte, har påbörjat dialog och samarbete för att förbättra övergången för eleverna men fortsatt samarbete behöver utvecklas.

Rektorsenkät hösten 2020 visar på att rutiner för överlämning mellan förskoleklass och grundskola samt från grundskola till gymnasieskola fungerar väl medan skolbyte inom grundskolan ser ut att fungera mindre bra.

2.3 Barn och elever att särskilt beakta

För elever i behov av särskilt stöd kan välfungerande övergångar och skolbyten vara extra betydelsefullt. Exempelvis kan elever med inom NPF-spektret vara extra känsliga för övergångar och skolbyten som innebär förändring i sociala och fysiska lärmiljöer.¹⁰ De stödstrukturer och anpassningar som utvecklats för eleven riskerar lättare att förloras vid skolbyte, vilket är något som behöver utvecklas vid övergång och överlämning. Svårigheten att behålla stödstrukturer och anpassningar förstärks av att elevhälsapersonal, som ofta har kunskapen om elevers behov, blir ny för elevens och vårdnadshavare vid skolbyte. Tidigare skolorganisation som innebar två skolbyten under tiden i grundskolan beskrivs i dialogerna som extra problematiskt.

Särskolan lyfter i dialogen vikten av att förskolan tidigt uppmärksammar vårdnadshavare och mottagande skola eller särskola om att ett barn kan behöva mycket stöd när hen ska börja i skolan. Det är både en process för vårdnadshavare och mottagande skola att förbereda sig för barnets tid i en ny skolform.

Elever som av olika skäl behöver särskilda utmaningar och stimulans i undervisningen behöver också ofta en överlämning. Det kan till exempel handla om särskilt begåvade elever. Överlämningen kan handla om hur deras kunskaper har utvecklats och hur verksamheten har arbetat med olika insatser för att så långt som möjligt stärka dem i deras utveckling. I dialogerna framkommer ett övergripande stöd för överlämning. Rutiner finns men kan behöva aktualiseras och eventuellt uppdateras.

¹⁰ Lorenz (2018). *Stress och psykisk ohälsa hos elever med autism*. Stockholm: Gothia Fortbildning. Sid. 43

3. Genomförande 2021

Processen har genomförts under hösten 2021 genom tre dialogträffar där rektorerna i tvärgrupper har fått fördjupa sig i övergångar. För dialog om övergångar mellan förskola och skola organiserades grupperna med utgångspunkt i barnets väg, till exempel har förskolor och skolor inom Trönninge-området varit i samma grupp. För övergång inom grundskola har grupper organiserats inom ramen för beslutade skolspår samt utifrån liknande förutsättningar, exempelvis har F-9 skolor utan övergång från annan skola haft dialog om övergång mellan de olika stadierna. Innehållet på träffarna har varit utifrån nedanstående punkter.

1. Föreläsning och teoretisk fördjupning av övergångar
2. Reflektion av nuläge och forskningsinput utifrån valda fokusområden
3. Föreläsning och strategier framåt utifrån de styrkor och utmaningar som identifierats

Den inledande delen fokuserade på teoretisk förankring och bestod av en föreläsning om övergångar och samverkan med Pernilla Kallberg från Mälardalens högskola.¹¹ Syftet var att få fördjupad kunskap utifrån vetenskapliga teorier och forskning kring övergångar och sätta det i relation till praktiken och skolornas arbete med övergångar. Tvärgrupperna valde i detta stadie ut fokusområden att arbeta vidare med utifrån de lokala behoven genom hela processen.

Inför den andra delen i processen fick varje tvärgrupp input i form av forskningsartiklar som relaterade till de valda fokusområdena. Syftet var att göra en nulägesanalys och identifiera styrkor och utmaningar i arbetet med övergångar.

Inför den avslutande delen var Ann Pihlgren inbjuden för att tala om övergångar och viktiga delar i övergångsarbetet så som förståelsen för och möjligheten att skapa både kontinuitet och progression för barnen och eleverna. Syftet med träffen var att bidra med ytterligare kunskap för reflektion till det pågående arbetet samt identifiera strategier framåt utifrån den nulägesanalys som gjorts.

3.1. Teoretiska utgångspunkter

Ett sätt att reflektera kring och öka kunskapen och förståelsen om övergångar är att sätta övergångsarbetet i kontext till aktuell forskning och olika teoretiska modeller. På så sätt skapas fördjupad kunskap kring övergångar vilket kan utveckla pågående arbete med att skapa sammanhang, kontinuitet och progression i elevernas utveckling och lärande.

I detta avsnitt lyfts de teoretiska resonemang som rektorerna haft som utgångspunkt inför sina nulägesanalyser och som ligger till grund för den förvaltningsövergripande analysen.

¹¹ Pernilla Källberg. Föreläsning övergångar och samverkan:
www.youtube.com/watch?v=3mQHFbhopBE

3.1.1. Förklaringsmodeller

Olika teoretiska förklaringsmodeller kan användas för att förstå övergångar och ge en bakgrundsbild och tanke kring synen på övergångar och övergångsprocessen. Ett sätt att se på övergångar är att se på det som **Trösklar och passageriter** – Där det sker en separation från någonting och en förflyttning till något nytt där barnet införlivas i en ny lärmiljö. Detta liknas vid att kliva in i en dörr och över en tröskel, man lämnar något bakom sig och kliver in i ett nytt sammanhang.¹²

Det går också att se på övergångar som **Spiraler**, att det inte är en linjär process där barnet utan svårigheter kliver från ett sammanhang till ett annat utan svårigheter utan mer ett pendlande mellan nutid dåtid och det som ska komma.¹³

Ett annat sätt att se på det är genom olika **system och förbindelser** som finns runt barnet och som samverkar vid en övergång (**Mesosystem**). Det handlar inte bara om de förändringsprocesser som sker utan samband mellan olika microsystem så som hemmiljön och skolan.¹⁴ Övergången görs av alla som är med i övergångsprocessen så som skolan och hemmet och påverkas av hur dessa förbindelser samverkar eller inte samverkar med varandra. Det innebär att det är en individuell förändring som influeras av sammanhanget och inom det också relationer, identiteter och aktörskap för alla berörda.¹⁵

3.1.2. Kontinuitet och förändring

Inför övergångar ska de berörda skolformerna och fritidshemmet utbyta kunskaper, erfarenheter och information om innehållet i utbildningen för att skapa sammanhang, kontinuitet och progression i elevernas utveckling och lärande.¹⁶ **Kontinuitet** kan förstås som upplevelser och lärande som bygger på tidigare erfarenheter.¹⁷

Helena Ackesjö studerar i sin avhandling ”Barns övergångar till och från förskoleklassen – gränser, identiteter och (dis-)kontinuiteter hur kontinuitet och diskontinuitet kan beskrivas utifrån barns perspektiv. Ackesjö menar att (dis-)kontinuitetsbegreppet kan kopplas samman med sättet att prata om övergångar som problematiska och hotande för barnen men även med viljan att samverka och skapa relationer mellan skolformer för att underlätta övergången. Ackesjö understryker att det finns studier som visar att *diskontinuitet* i samband med

¹² Garpelin, A. (2014). Transition to School: Rite of Passage in Life

¹³ Ackesjö H. (2014). *Barns övergångar till och från förskoleklass. Gränsdragningar, identiteter och (dis-)kontinuiteter*. Akademisk avhandling. Växjö: Linnaeus University Press

¹⁴ Dunlop, A.-W. (2014). *Thinking about transitions: one framework or many? Populating the Theoretical Model Over Time*.

¹⁵ Dockett, S. & Perry, B. (2017). Kontinuitet och förändring vid övergång till skolan. I A.Lillvist & J. Wilder (red.) *Barns övergångar. Förskola, förskoleklass, fritidshem, grundsärskola och grundskola*. Stockholm. Studentlitteratur

¹⁶ Lpfö 18 & Lgr11, Lgrsär 11

¹⁷ Dockett, S. & Perry, B. (2017). Kontinuitet och förändring vid övergång till skolan. I A.Lillvist & J. Wilder (red.) *Barns övergångar. Förskola, förskoleklass, fritidshem, grundsärskola och grundskola*. Stockholm. Studentlitteratur.

övergångar kan vara något positivt eftersom barnen förväntar sig en förändring. Förändringar ses som önskvärda och spännande av barnen och hör ihop med att de blir äldre och mer kompetenta.¹⁸

OECD har identifierat några särskilda kontinuiteter som är särskilt framgångsrika vid övergångar och i utbildningssammanhang. Dessa är **läroplanskontinuitet** som handlar om de olika läroplanerna och hur de är utformade och hur de sammanlänkar med olika begrepp och förväntningar. De lyfter även **professionskontinuitet** som handlar om hur de olika skolformernas lärarprofessioner samverkar för att det ska skapas en kontinuitet i skolgången. **Utvecklingskontinuitet**. breddar synen på sammanhanget, hur ser samverkan ut mellan olika lärarkategorier men även andra kategorier så som vårdnadshavare.¹⁹

I en nationell kontext lyfts fler kontinuiteter som viktiga i samband med övergångar. **Fysisk kontinuitet** – som handlar om den fysiska miljön och hur de ser ut. Samlingsmattan är ett exempel på en fysisk kontinuitet som är vanligt förekommande både i förskolan och skolan. Forskning visar dock att (dis-)kontinuitet i den fysiska miljön ses som något positivt och entusiasmerande för barnen; där mötet med nya miljöer och lokaler förknippas med spänning, förväntan och nya utmaningar.²⁰

Undervisnings/kulturell och filosofisk kontinuitet som handlar mer om den värdegrund och pedagogik som barnet möter. Även här har forskning visat att barnen förväntar sig en viss (dis-)kontinuitet. I Ackesjös avhandling beskrivs hur barnen vid övergången till förskoleklassen hade en förväntan att de skulle få träda in i en miljö som var mer ”skollik” och att den kulturella kontinuiteten i form av likheten mellan miljön i förskolan och förskoleklassen inte var självklart önskvärd för barnen.

Social kontinuitet som handlar om barns kamrater och vänskapsrelationer och deras relationer till vuxen. Denna kontinuitet handlar också om normer och hur barnen upplever sig själva i ett nytt sammanhang. Enligt Ackesjö sker det vid en övergång relationsskapande och relationsbrytande processer som skapar social diskontinuitet. Resultaten i Ackesjös studie visar bland annat att den diskontinuitet som barnen är mest oroliga för är det som benämns som *social diskontinuitet*; risken för att inte längre vara nära sina kamrater och tillhöra en social gemenskap. Upplevelser av att känna tillhörighet lyfts fram som viktigt för barnen vid en övergång. Ackesjö menar att det inte bara handlar om att barnen träder över olika gränser mellan skolformerna utan de träder också över olika gränser mellan

¹⁸ Ackesjö H. (2014). *Barns övergångar till och från förskoleklass. Gränsdragningar, identiteter och (dis-)kontinuiteter*. Akademisk avhandling. Växjö: Linnaeus University Press s. 23

¹⁹ OECD (2017). *Starting Strong V. Transitions from early childhood education and care to primary education*. Paris. OECD

²⁰ Ackesjö H. (2014). *Barns övergångar till och från förskoleklass. Gränsdragningar, identiteter och (dis-)kontinuiteter*. Akademisk avhandling. Växjö: Linnaeus University Press s. 101

gemenskaper och relationer vilket kan vara påfrestande i olika utsträckning för barnen.

Kommunikativ kontinuitet som handlar om en typ av samverkan och hur kommunikation sker mellan dem som arbetar med övergången och mellan olika lärarkategorier men även med barnen och eleverna. För att förstå vilken kontinuitet som är viktig för dem.²¹

3.1.3. Progression

Progression handlar om utveckling av elevers påbörjade kunskaper och erfarenheter. En viktig förutsättning för att skapa progression är därför kunskap om elevernas kunskaper och erfarenheter. I en studie om övergångar till och från förskoleklassen beskriver Helena Ackesjö och Lina Söderman-Lago viktiga förutsättningar för att skapa kontinuitet i övergången och progression i undervisningen. De menar att kunskap om elevernas erfarenheter och förväntningar på framtiden är en viktig del i övergångsarbetet. En förutsättning för att skapa progression i lärandet är tydliga rutiner och information mellan skolformerna samt en lyhördhet för elevernas upplevelser och tidigare erfarenheter.

En annan viktig del är informationsöverlämningen som innefattar information både om den enskilda eleven och om verksamheten. När lärare inom de olika skolformerna och stadierna saknar kunskaper om vilka aktiviteter eleverna har erfarenhet av riskerar det att bidra till att eleverna får möta samma uppgifter och har samma förväntningar på sig i både förskolan, förskoleklassen och årskurs 1. För att skapa progression i lärandet och utmana till nya upptäckter och kunskaper krävs det att det finns en kännedom om elevernas tidigare kunskaper och erfarenheter. Det kan handla om vilka kunskaper de har men också om vilket aktiviteter de har erfarenhet av och vilket innehåll de har mött i till exempel förskolan.²²

3.1.4. Samverkanskulturer

Förskolan, förskoleklassen, fritidshemmet och skolan har i uppdrag att samverka på ett förtroendefullt sätt med varandra för att stödja elevernas utveckling och lärande. I samverkansuppdraget ingår att **utveckla samarbetsformer** och se till att samverkan **kommer till stånd** för att skapa förutsättningar för en **samsyn** och ett **förtroendefullt** samarbete. Elvstrand och Lago har gjort en studie där de studerar samverkan mellan olika skolformer utifrån en modell med olika samverkanskulturer för att identifiera vilka kulturer som finns och vilka som skulle kunna bidra till ett förtroendefullt samarbete.

Den första kulturen är **Kompanjonsmodellen** som präglas av ett samarbete med gemensamma mål och där det finns kunskap och förståelse för varandras lärarroller

²¹ Ackesjö H. (2014). *Barns övergångar till och från förskoleklass. Gränsdragningar, identiteter och (dis-)kontinuiteter*. Akademisk avhandling. Växjö: Linnaeus University Press s.98

²² Ackesjö, H. & Söderman-Lago, L. *Övergångar till och från förskoleklass*

och uppdrag. Den andra kulturen är **Konsiderationsmodellen** där lärarkategorier samarbetar på ett mer parallellt plan och där kulturen präglas mer av ett ”var och en sköter sitt” tänk. Den sista kulturen är **Konkurrensmodellen** där det finns en viss typ av konkurrens mellan de olika skolformerna och lärarkategorierna. Det finns en syn på skolformer som öar som konkurrerar med varandra. Studien visade att kompanjonsmodellen och den kultur av samverkan med gemensamma mål och förståelse för varandra byggde på att det fanns upparbetade relationer mellan lärarkategorierna från de olika skolformerna. Lärarkategorierna hade träffats och reflekterat tillsammans kring det gemensamma arbetet med övergångar vilket hade lett till förtroendefulla relationer. Studien visade att detta inte skedde av sig självt utan incitament i form av förutsättningar för möten och tillfällen för gemensam dialog behöver finnas för att skapa förtroendefulla relationer.²³

3.1.5. Samverkan och relationen mellan skolformer

Ytterligare teoretisk modell för hur man kan se på övergångar handlar om samverkan och relationen mellan olika skolformer. Där ett sätt att se på det är att det handlar om att vara **förberedande** och att olika skolformer förbereder för varandra. Det mottagande verksamheter anger vad som ska ske innan övergången och vad som förväntas i den mottagande verksamheten. Denna syn på relationen att den ena bygger på den andra sätter fokus på barnen och deras lärande och inte så mycket på verksamheterna. Detta medför att det finns en förväntan på vad eleverna ska kunna när de går över till nästa skolform. Ett alternativ till den relationen är att se på skolformer som både som **jämlika och starka**, både statusmässigt och i ett samhällsperspektiv. Det synsättet gör att det är enklare att beakta skillnaderna.

En utmaning för samverkan och goda relationer är att man utifrån tradition ofta särskiljer mellan förskolan och skolan och har en bild av att det är mer social kunskap i de yngre åldrarna. I läroplanerna finns ett uppdrag att bygga både på ämneskunskaper och det sociala redan från förskolan. Moss menar att man istället se relationen som en slags **mötesplats** där man försöker hitta tillfällen att mötas och där man kan se skillnaderna men beaktar dem för att hitta en samsyn kring barn lärande och kunskap, om det blir kontinuitet genom hela barnens skolgång så gör det inget att det finns skillnader i traditionerna utan de kan istället ses som tillgångar. Detta möjliggör att fokus kan läggas på både de sociala dimensionerna och på ämnesinnehåll redan från förskolan.²⁴

²³ Lago, L. & Elvstrand H. (2019). *Där är vi inblandade allihop*: Samverkan mellan lärare i fritidshem, förskoleklass och grundskola. Pedagogiskt arbete av forskare.

²⁴ Moss, P. (2013) *Citizens should expect more!* (Moss ed.) *In Early childhood and compulsory education. reconceptualizing the relationship.* (2013). London: Routledge.

3.2. Nuläge övergångar

Övergångsarbetet är ett ständigt pågående arbete där det finns många styrkor men också utmaningar att arbeta vidare med. Arbetet med övergångar sker på flera olika nivåer och kommer vara i fokus även under 2022. Detta avsnitt beskriver resultaten av rektorsenkäten och reflektionerna från de tre dialogträffarna som genomförts.

3.2.1. Rektorsenkät övergångar

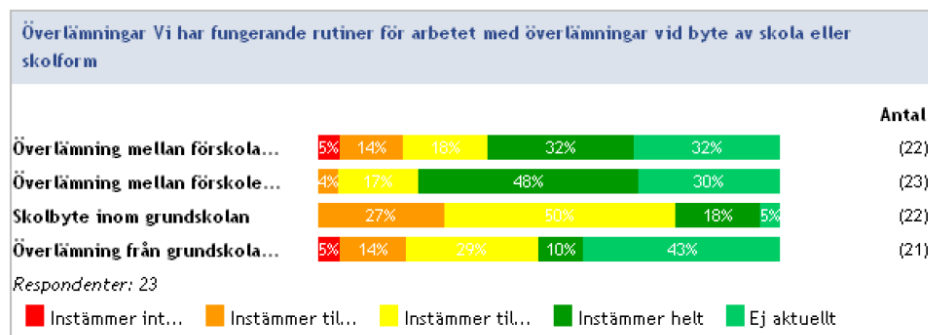
Enligt kommunens styrmodell finns det till varje nämndsmål en eller flera resultatindikatorer. En resultatindikator är "ett mått som används för att analysera och bedöma framgång i förhållande till uppsatta mål". I nämndsmålet *Skola för alla* ligger resultatindikatorn övergångssamtal/plan för övergång. För denna resultatindikator finns ingen statistik utan det krävs att nämnden få informationen direkt från verksamheterna. Information om övergångsarbetet har samlats in med hjälp av en rektorsenkät. Resultatindikatorn handlar om att följa upp arbetssätt för att säkra att barn har fått övergångssamtal/plan inför skolbyte. Kartläggning av hur skolor organiserar sin verksamhet och skolors arbetssätt inför övergångar mellan skolor. I rektorsenkäten besvaras frågor kring arbetssätt med överlämningar inom och mellan skolformer och skolor. Målet är att skapa så goda förutsättningar för barn och elevers progression och kunskapsutveckling som möjligt. Rektorsenkäten bidrar till underlag för analys av hur verksamheten arbetar med överlämningar och skapar goda förutsättningar för fortsatt lärande samt att synliggöra de styrkor och utmaningar som finns i arbetet.

Respondenter

Enkäten skickades ut i september 2021 till samtliga rektorer på kommunens grundskolor, totalt 23 skolor. Totalt har 17 skolor svarat på enkäten. För vissa skolor finns det två rektorer och då har svar kommit in från respektive rektor. Totalt har 23 rektorer fullföljt enkäten.

Överlämningar

Majoriteten av rektorerna anger att de har fungerande rutiner för arbetet med överlämningar. 90 % uppger att de har de förutsättningar som krävs för att arbeta med överlämningar (föregående år 95%), däremot uppger 65 % (75%) att de är i behov av stöd för att utveckla arbetet. Sammantaget verkar överlämningarna fungera väl, dock finns det behov av att utveckla arbetet för att skapa likvärdighet då skolorna arbetar olika med överlämningar inom och mellan skolformer. Rutiner för överlämning mellan förskoleklass och grundskola

samt från grundskola till gymnasieskola verkar fungera väl medan skolbyte inom grundskolan verkar fungera mindre bra.

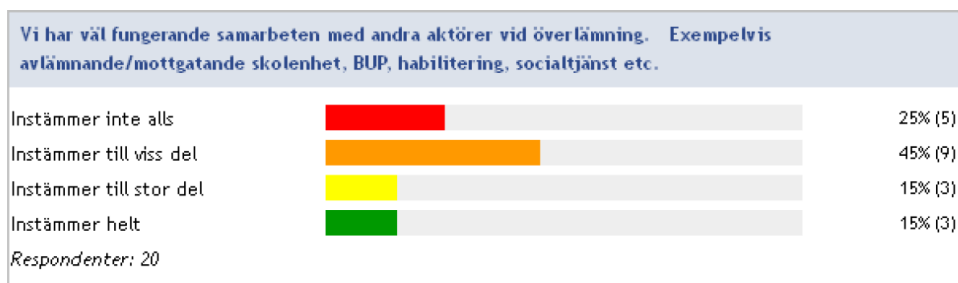
Vidare har 39 % av rektorerna angett att de genomför övergångssamtal vid överlämning och 61 % att de genomförs vid behov. Samma siffror föregående år var 40% respektive 60 %. De rektorer som i fritext beskrivit hur de arbetar anger att berörda pedagoger från respektive skola träffas. Övrig personal så som elevhälsa och specialpedagog deltar vid behov. 52 % av rektorerna uppger att de använder kommunens blanketter vid överlämning och 22 % uppger att de använder Skolverkets blanketter. 35 % uppger att de inte använder några blanketter utan utgår ifrån informationen i Unikum. Motsvarande siffror från föregående år var 65%, 30 % samt 10 %.

Ansvarsfördelning

Majoriteten av rektorerna anger att de själva har övergripande och sammankallande funktion vid överlämningar, exempelvis genom att lägga upp en plan för övergången, besluta om vilka som ska vara delaktiga samt kontakt och möte med mottagande skola etc. Elevhälsan och specialpedagoger deltar i hög utsträckning framförallt i de fall då det rör barn och elever i behov av stöd.

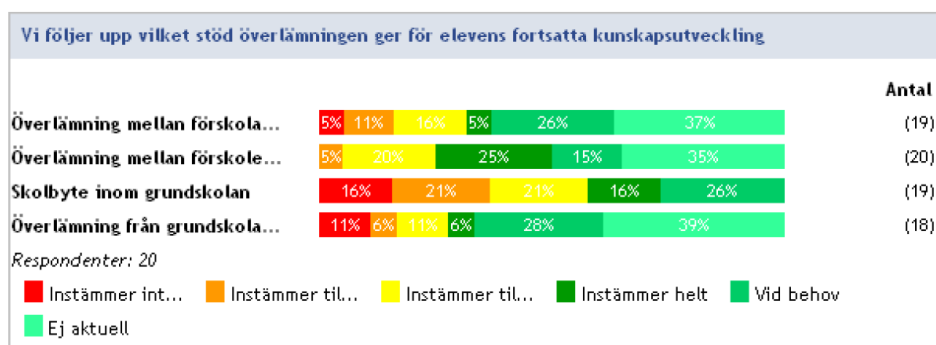
Samarbete

Sex skolor instämmer helt eller till stor del i att de har väl fungerande samarbeten med andra aktörer medan 14 skolor uppger att det inte alls instämmer eller instämmer till viss del. I föregående års enkät var det ingen av rektorerna som instämde helt i att de har väl fungerande samarbeten med andra aktörer, vilket då tolkades som ett utvecklingsområde. Gentemot föregående års enkät har det skett en positiv förändring.

Uppföljning

Överlag verkar det som att skolorna arbetar med att följa upp vilket stöd överlämningen har ger för elevens fortsatta kunskapsutveckling. Återigen så anges inte lika positiva svar när det kommer till skolbyte inom grundskolan. 16 % av rektorerna har uppgett att de inte instämmer alls vilket är en försämring mot föregående år då endast 5 % av rektorerna inte instämde alls i

frågan på uppföljning av vilket stöd överlämningen ger för elevernas fortsatta kunskapsutveckling.

Önskat stöd

Av de som lämnat svar kring önskemål på stöd vid överlämningar så handlar det om mer tydlighet i de kommunövergripande rutiner som finns idag. Detta är liknande svar som gavs i föregående års enkät där det också lyftes att man gör på olika sätt på olika skolor vilket påverkar likvärdigheten.

3.2.2. Dialoger övergångsarbete

Processen har genomförts under hösten 2021 genom tre dialogträffar där rektorerna i tvärgrupper har fått fördjupa sig i övergångar inom och mellan skolformer och reflekterat i relation till de styrkor och utmaningar som de står inför.

Dialogträff 1: Teoretisk fördjupning och val av fokusområde

Den första dialogträffen fokuserade på teoretisk fördjupning i vetenskapliga teorier och forskning kring hur övergångar kan förstås och hanteras. Utifrån de teoretiska resonemangen fick grupperna reflektera och välja ett fokusområde att arbeta vidare med. Genomgående i dialogerna är frågan kring hur verksamheterna kan öka förståelsen för varandras verksamheter och samverka för att skapa en så bra övergång som möjligt för barnen och eleverna.

De valda fokusområdena kan delas in i följande områden:

- Samverkan
- Professionella relationer
- Dokumentation och sekretess
- Struktur och rutiner

Av dialogerna och den dokumentation som grupperna skickat in är **samverkan** den gemensamma nämnaren för de flesta gruppernas fokusområden. En del grupper har valt att arbeta vidare utifrån de olika teoretiska modellerna; konkurrensmodellen, konsiderationsmodellen och kompanjonmodellen för att identifiera vilka modeller som existerar i deras verksamheter och gemensamt reflektera över vilka handlingar som kan stötta arbetet med att skapa en samverkanskultur utifrån kompanjonsmodellen. Andra grupper har valt att fokusera på konkreta samverkansaktiviteter som kan skapa goda relationer och därigenom en god samverkanskultur.

Rektorerna lyfter vikten av **professionella relationerna** och olika samverkansformerna för att skapa och dela kunskaper och erfarenheter och därigenom förståelse för varandras utbildningar. Professionella relationer mellan de olika professioner inom och mellan de skolformerna som är avgörande för att skapa en god samverkanskultur samt rutiner som tydliggör ansvarsfördelningen och skapar systematik. Reflektioner kring hur man som rektor kan bygga nätverk och

skapa stödstrukturer för att stärka samarbete och professionella relationer har varit i fokus.

Olika typer av utbyten mellan pedagogerna i förskolan och skolan lyfts som viktigt för att skapa goda relationer. Syftet med detta är att skapa en ökad förståelse för varandras verksamheter och klargöra vilka förväntningar som finns på de olika verksamheterna och hur dessa kan mötas.

Någon grupp har valt att helt fokusera på **dokumentationen** kring övergångsarbetet. Rektorerne beskriver att de vill arbeta vidare med samsyn och kunskap om vad som ska dokumenteras, hur det ska dokumenteras och vilken typ av dokumentation som är viktigt för övergångsarbetet. I arbetet med dokumentation så lyfts den juridiska biten och frågor kring sekretess som ett område där kunskapen behöver stärkas. I dialogerna lyftes att skolan önskat få överlämning och dokumentation via Unikum då kvaliteten på överlämningarna kan skilja sig åt mellan förskolorna. Skolan önskar även tillgång till information om kommande elever i Unikum redan under vårterminen.

Dialogträff 2: Nulägesanalys utifrån valda fokusområden

Inför den andra delen i processen fick varje tvärgrupp input i form av forskningsartiklar som relaterade till de valda fokusområdena. Syftet var att göra en nulägesanalys och identifiera styrkor och utmaningar i arbetet med övergångar.

Samverkan och professionella relationer

Någon grupp beskriver att de kommit en bra bit på vägen då de under de senaste åren arbetat med att samverka kring den praktiska överlämningen och med att skapa samsyn och kunskap om varandras verksamheter. Gruppen beskriver att de har öronmärkt studiedagen i mars till övergångsarbetet och kommer fortsätta att göra det för att få kontinuitet i arbetet. Tid för att arbeta med övergångsarbetet på olika nivåer är generellt något som lyfts som en utmaning.

Rektorerne lyfter även att det finns olika kulturer inom förskolan och skolan och upplever att det finns skillnader som inte alltid gynnar barnen och eleverna. Detta kan förstås och problematiseras genom den så kallade tröskeleffekten där det sker en separation från något och en förflyttning till något nytt där barnet införlivas i en ny lärmiljö. I relation till detta lyfte rektorerne också vikten av att reflektera kring arenan utanför det traditionella lärandet i skolan och relationen mellan förskola, skola och hemmet och hur den kunskapen kan omhändertas. Utifrån detta fördes resonemang kring de olika lärarprofessionernas syn på lärandet och vilka konsekvenser som kan uppstå om synen skiljer sig åt. Okunskap kring varandras läroplaner och synen på läroplankunskapen blir därmed en viktig fråga.

Av de dialoger som fördes var det flera grupper som reflekterat kring aktiviteter som bidrar till att främja det fokusområde som valts. Bland dessa lyftes bland annat:

- Planerade träffar mellan mottagande och avlämnande pedagoger kring synen på lärandet utifrån förutbestämda diskussionsfrågor

- Inventering, revidering och implementering av överlämningsdokument
- Möte mellan pedagoger tillsammans med rektorerna för att diskutera likheter och skillnader
- Tydliggöra mål och syfte i övergångsprocessen med fokus på de pedagogiska delarna genom ett årshjul
- Möjlighet för de olika lärarprofessionerna att skugga varandra

De grupper som valt att fokusera på samverkan och professionella relationer lyfter även planer för övergång mellan förskola och skola som en styrka i övergångsarbetet. Vidare lyfts även specialpedagogernas kunskap och information kring barn i behov av särskilt stöd som en viktig styrka. Rektorerna identifierar vikten av att diskutera de pedagogiska frågorna samt ämnesinnehåll vid samverkan som ett utvecklingsområde för att få ökad kunskap och förståelse för varandras uppdrag. Ett sätt att göra detta är att i högre utsträckning besöka varandras verksamheter och skapa relationer inom skolområdet. I denna förståelse och kunskap lyfts bland annat barnsynen, den pedagogiska grundsynen, barnens kompetens och god undervisning.

De relationer som byggs upp under mellanstadiet är svåra att ersätta vilket ställer krav på bra strukturer och rutiner för övergången. Strukturer och rutiner i form av besök i klassrum och möte med ny mentor lyft som en styrka framförallt för elever att särskilt beakta. Rektorerna lyfter också att det är en styrka om läraren redan i årskurs 5 eller 6 kan börja undervisa eleven och sedan följa med hela vägen upp i högstadiet.

Dokumentation och sekretess

De utmaningar som beskrivs i relation till dokumentationen handlar om vilken typ av dokumentation ska lämnas över samt den juridiska aspekten kring sekretess. rektorerna beskriver att det finns en rädsla kring vad som omfattas av sekretess och att det kan vara så att det är egna åsikter som styr vad som lämnas över. Frågor som rör vilken information som krävs för att uppfylla uppdraget och stödja barnens utveckling lyfts som viktiga. Rektorn beskriver ett välutvecklat samarbete med regelbundna träffar fyra gånger om året mellan förskolan och skolan som en styrka i övergångsarbetet. En utmaning är dock att hitta lämpliga tider för träffarna vilket har fått lösas genom att ha mötena på kvällen vilket inte är effektivt eller optimalt. Vidare lyfts tekniska hinder och svårigheter att navigera i Unikum som en utmaning.

Struktur och rutiner

Några rektorer har identifierat rutiner och strukturer som ett sätt att nå det uppsatta målet utifrån det valda fokusområdet. Rektorerna beskriver bland annat att de planerar för att se över och förändra övergångsrutinerna och skapa en tydlig plan för överlämningar med dokumentationsmallar som säkerställer att kunskaper om en grupp eller individ inte blir personbunden. Planen ska omfatta, dels överlämning mellan pedagog och pedagog, dels mellan specialpedagog och specialpedagog. Överlämning sker under förbestämd månad, där respektive parter tar ansvar för att boka möte.

Dialogträff 3: Föreläsning och strategier framåt

Inför den avslutande delen var Ann Pihlgren inbjuden för att tala om övergångar och viktiga delar i övergångsarbetet så som förståelsen för och möjligheten att skapa både kontinuitet och progression för barnen och eleverna. Ett viktigt budskap i föreläsning vad hur verksamheten kan skapa en röd tråd för barnen och eleverna vid övergångar. Syftet med träffen var att bidra med ytterligare kunskap för reflektion till det pågående arbetet samt identifiera strategier framåt utifrån den nulägesanalys som gjorts.

Utifrån begreppen kontinuitet och progression diskuterades bland annat vikten av att synliggöra det kompetenta barnet och eleven vid övergången mellan verksamheterna och undviker upprepningar i undervisningen. Tonvikten i föreläsningen låg på det gemensamma uppdraget som finns i läroplanerna så som att skapa demokratiska medborgare och inhämta kunskaper och värden samt främja en livslång lust att lära. För att illustrera det gemensamma uppdraget och övergången mellan skolor skolformer liknade Pihlgren resan med att barnen och eleverna bär en ryggsäck som behöver packas på rätt sätt och för att övergången ska bli så bra som möjligt för eleven och för att det ska bli en progression i lärandet.

Vidare behandlades även frågor kring dokumentation och utmaningar i hur dokumentationens ska skrivas för att bidra med relevant information om elevens kunskapsnivå till mottagande skola.

Nya tankar och perspektiv

Rektorerna fick i sina grupper reflektera kring vilka ytterligare perspektiv som föreläsningen bidragit med och om det påverkat deras beskrivning av nuläget. Utifrån diskussionerna i grupperna det är tydligt att samtliga grupper har fått ett större fokus på systematik och rutiner, barnets lärande och progressionen. Vikten av att ha ett 1–16 års perspektiv på barnen och elevernas lärande och se övergången som ett lärandemoment betonas. Vidare lyfts vikten av att skapa tillfällen för pedagogiska möten och ha dialoger med nyckelpersoner för att möta eleverna där de är just nu.

När det kommer till dokumentationen lyfts kunskap kring vad som ska dokumenteras i relation till barnen och elevernas lärande och fortsatta progression som ett viktigt perspektiv. En grupp lyfter lärmiljön som ett nytt perspektiv i övergångsarbetet. Att få med lärmiljön i det kollaborativa arbetet som sker mellan skolorna i form av besök med fokus på just lärmiljön.

Planer framåt

Flera av grupperna beskriver det som viktigt att planera för gemensamma mötesform mellan verksamheterna för att kunna identifiera förväntningar och lära känna varandras verksamheter. Avsätta tid för samtal och presentation av varandras verksamheter. I detta arbete lyfter rektorerna att det är viktigt att undersöka vardars undervisning på gruppnivå för att skapa en kontinuitet och progression för eleverna. Genom en sådan samverkan kan rutiner och strukturer byggas upp utifrån de lokala

förutsättningarna och behoven. Det personliga möten mellan skola och förskola är fortsatt viktigt. Rektorerne lyfter vikten av att tänka nytt. Exempelvis genom digitala möten, besök, samt filmer om både elever och skolans verksamhet.

För att hålla fast vid strukturer och rutiner och skapa en systematik i övergångsarbetet beskriver rektorerne kontinuitet i möten inom rektorsteamerna som en viktig del. Vidare beskriver pedagogernas delaktighet som en viktig del för att förankra och säkerställa riktningen för övergångsarbetet. Övergripande för att arbetet ska fortlöpa på ett systematiskt sätt är att planera för och skapa förutsättningar för möten både inom och mellan skolor och skolformer.

3.2.3. Övergång grundskola och gymnasieskola

Övergångsarbetet för överlämningar mellan grundskola och gymnasieskola utgår ifrån stöddokumentet ”Överlämningar Grundskola till Gymnasium Varbergs Kommun”. I dokumentet finns information om ansvarsfördelning, tidplans för hur övergångarna ska ske, vad de ska innehålla och när i tid de olika momenten i överlämningen ska ske. Stödmaterialet har en tydlig struktur och skapar systematik i arbetet med övergångar mellan grundskolan och gymnasieskolan.

4. Övergripande analys

Analys av kvalitet och utvecklingsområden har genomförts av förvaltningsövergripande representanter från kvalitetsteam. I avsnittet *Avslutning* sammanfattas de kvaliteter och utvecklingsområden som identifierats mot bakgrund av rapportens beskrivningar och analys.

4.1. Samverkan, kontinuitet och progression

*Enligt läroplanerna ska förskolan, förskoleklassen, fritidshemmet och skolan **samverka** på ett förtroendefullt sätt med varandra och förskolan för att stödja elevernas utveckling och lärande. Inför övergångar ska de berörda skolformerna och fritidshemmet utbyta kunskaper, erfarenheter och information om innehållet i utbildningen för att skapa sammanhang, **kontinuitet** och **progression** i elevernas utveckling och lärande.²⁵*

4.1.1. Jämförelse med föregående års analys

Sammanfattningsvis kan det konstateras att föregående års process till stor del fokuserade på förväntningar om vad eleven ska ha med sig för kunskaper när eleven kommer till en ny skolform eller stadie. Reflektionen var att övergångsarbetet behöver utvecklas på så sätt att fokus flyttas från vad eleverna inte kan utan var eleven befinner sig just nu i sin kunskapsutveckling och hur elevens lärande och utveckling kan främjas utifrån det aktuella kunskapsläget. Samarbete, samsyn och förståelse för varandras uppdrag och verksamheter behöver stärkas.

Utifrån årets dialoger kan syns en utveckling i form av att diskussionen har fördjupats med teoretiska resonemang som i sin tur bidragit till en ökad förståelse för övergångsarbetet och vilka insatser som behöver komma till stånd för att möta verksamheternas behov i att stärka samverkan och möta eleverna där de är just nu. Processen värden och lika möjligheter har även bidragit till att skapa tid för och ökade förväntningar på rektorsdialoger mellan berörda förskolor och skolor för övergångsarbetet. Några rektorer har kunnat fortsätta redan etablerat samarbete mellan sina enheter medan andra har fått möjlighet att påbörja en mer systematisk dialog för just övergångar. Detta är en utveckling gentemot föregående år.

Rektorerna valde ett antal fokusområden för att fördjupa och utveckla övergångsarbetet under processen. Utifrån rektorernas dialoger och anteckningar kan det antas att fokusområdena har valts både för att de är viktiga områden utifrån aktuell forskning och för att rektorerna ser behov av utveckling i dessa. Rektorerna diskuterar övergångsarbetet i relation till aktuell forskning och de lokala behoven vilket bidrar till en förflyttning i form av fördjupade analyser och reflektioner.

²⁵ Lpfö 18 & Lgr11, Lgrsär 11

4.1.2. Samverkan

Förskolan, förskoleklassen, fritidshemmet och skolan har i uppdrag att samverka på ett förtroendefullt sätt med varandra för att stödja elevernas utveckling och lärande. I samverkansuppdraget ingår att **utveckla samarbetsformer** och se till att samverkan **kommer till stånd** för att skapa förutsättningar för en **samsyn** och ett **förtroendefullt** samarbete.

I årets dialog innehåller reflektionerna i högre grad frågor kring avgörande förutsättningar för att öka förståelsen för de olika uppdragen och skapa en god samverkanskultur. Majoriteten av tvärgrupperna har valt att fokusområden som handlar samverkan och tagit hjälp av de olika teoretiska resonemangen som presenterats. En samverkanskultur med gemensamma mål och förståelse för varandra bygger på att det fanns upparbetade relationer mellan lärarkategorierna från de olika skolformerna. Av dialogerna framkommer det att det finns en förståelse och ambition att skapa en god samverkanskultur genom att skapa goda relationer mellan lärarprofessionerna. Forskning har visat att när lärarprofessioner möts och reflekterar tillsammans kring övergångsarbetet så skapas också goda relationer. Studien visade att detta inte skedde av sig självt utan incitament i form av förutsättningar för möten och tillfällen för gemensam dialog behöver finnas för att skapa förtroendefulla relationer.²⁶

Flera av grupperna har fokuserat på professionella relationer och hur kunskaper och erfarenheter kan bidra till ökad förståelse för varandras utbildningar. Rektorerne lyfter de förutsättningar som krävs för att skapa en god samverkanskultur och professionella relationer så som tydlig ansvarsfördelning och rutiner för övergångsarbetet samt mötesforum. Trots att tid är en utmaning för att få till ett bra övergångsarbete så är det flera av verksamheterna som beskriver att de avsätter eller kommer avsätta tid för arbetet under bestämda studiedagar. Utifrån dialogerna är det också tydligt att det finns en vilja hos rektorerna att planera för och genomföra olika typer av övergångsaktiviteter för att främja samverkan. Detta innebär att det finns en kunskap och förståelse för de förutsättningar som krävs för att i högre grad gå mot en samverkanskultur som ligger i linje med kompanjonsmodellen.

4.1.3. Kontinuitet och progression

De kontinuiteter som OECD identifierat som särskilt framgångsrika vid övergångar och i utbildningssammanhang kan urskiljas i de resonemang och reflektioner som rektorerna lyfter fram. Framförallt handlar det om **läroplanskontinuitet** och förståelse och vilja att öka kunskapen om de olika läroplanerna och hur de sammanlänkar med olika begrepp och förväntningar. Rektorerna lyfter bland annat vikten av att skapa tillfällen för pedagogiska möten och ha dialoger med nyckelpersoner för att möta eleverna där de är just nu.

²⁶ Lago, L. & Elvstrand H. (2019). *Där är vi inblandade allihop*: Samverkan mellan lärare i fritidshem, förskoleklass och grundskola. Pedagogiskt arbete av forskare.

En annan framträdande kontinuitet som lyfts är **professionskontinuitet** och strävan att mötas för att få ökad förståelse för varandras uppdrag och på så sätt skapa kontinuitet i skolgången. I reflektioner kring samverkansuppdraget ryms även den **kontinuitet** som handlar om **undervisningen och kulturen**, det som handlar mer om den värdegrund och pedagogik som eleven möter.

Rektorerna har bland annat resonerat kring de olika lärarprofessionernas syn på lärandet och vilka konsekvenser som kan uppstå om synen skiljer sig åt. Reflektionerna har i sin tur lett till idéer och om hur framförallt läroplanskontinuitet och professionskontinuitet kan skapas. Exempelvis på detta är: planerade träffar mellan mottagande och avlämnande pedagoger kring synen på lärandet utifrån förutbestämda diskussionsfrågor, möten mellan professioner för att diskutera likheter och skillnader och möjlighet för de olika lärarprofessionerna att skugga varandra.

Dialogerna har fokuserat på viktiga faktorer för att skapa kontinuitet i barn och elevers lärande och utveckling så som kunskap om varandras uppdrag och förtroendefulla relationer. Ett viktigt budskap i Ann Pihlgren föreläsning handlade om att reflektera kring hur man skapar en röd tråd för barnen och eleverna genom hela skolgången samt de utmaningar som finns i att åstadkomma kontinuitet i övergångarna och progression i den undervisning som erbjuds i de olika verksamheterna. Utifrån de dialoger och anteckningar som gjort efter föreläsningen syns det att den delen som handlar om progressionen i lett till nya tankar och idéer. Samtliga grupper lyfter frågor som rör systematik och rutiner för att främja lärandet och progressionen. Vikten av att ha ett 1–16 års perspektiv på barnen och elevernas lärande och se övergången som ett lärandemoment betonas. Vidare lyfts vikten av att skapa tillfällen för pedagogiska möten och ha dialoger med nyckelpersoner för att möta eleverna där de är just nu.

Dokumentationen är en viktig del för att skapa både kontinuitet och progression i övergångsarbetet. Rektorerna betonar vikten av att det finns tillräckligt med kunskap om vad som ska dokumenteras i relation till elevernas tidigare kunskaper och erfarenheter. Att planera för gemensamma mötesforum mellan verksamheterna beskrivs som viktiga förutsättningar för arbetet. Rektorerna vill arbeta vidare med att skapa en samsyn kring vad som ska dokumenteras, hur det ska dokumenteras och vilken typ av dokumentation som krävs för att skapa progression i lärandet. En utmaning i arbetet är elektronisk tillgång till dokumentation i god tid samt osäkerhet kring de juridiska delarna.

Planering framåt

Rapporten kommer användas i det kommande arbetet med rektorerna för att stödja och hålla i arbetet med övergångar. Nedanstående innehåll planeras av huvudman:

- Skapa arenor för fortsatt dialog på chefsnivå (VT22)
- Stödstruktur och material för likvärdighet utarbetas utifrån rapporten (VT22)
- Efter övergångarna (läsåret 2022/23) avsätts lärmöte för och utvärdering av övergångsarbetet samt kartläggning av nuläge

5. Avslutning

Tidigt i livet gör barn flera övergångar mellan skolformer och mellan olika sociala gemenskaper. Barnen lämnar något tryggs och känt och möter något nytt och okänt. Detta ställer stora krav på verksamheterna och inte minst på barnen själv. Att systematiskt arbeta med övergångarna inom och mellan skolformerna är avgörande för att skapa kontinuitet i övergångarna och progression i undervisningen som barnen möter i respektive skolform.

I både förskolan och skolan pågår ett aktivt arbete med att stärka övergångsarbetet för att skapa kontinuitet och progression i elevernas hela studiegång. Av årets process är det tydligt att det finns ett stort fokus på samverkan för att skapa gemensamma mål och ramar för övergångsarbetet. Det är tydligt att verksamheterna är på väg åt rätt håll i arbetet som stärks av teoretiska resonemang och förklaringsmodeller. Arbetet med övergångar innefattar flera styrkor samtidigt som det fortfarande finns områden som behöver stärkas.

5.1. Kvalitet att värna

Befintliga relationer och upparbetade samverkansformer

Av analysen framkommer det att det finns en variation i hur väl och på vilket sätt samverkan mellan avlämnande och mottagande verksamhet sker. Samtidigt som verksamheterna har kommit olika långt i arbetet så är det tydligt att det finns en samstämmighet när det kommer till viljan skapa en samverkanskultur som främjar övergången för barn och elever och att gå mot kompanjonsmodellen. Kontinuitet i möten inom rektorsteamerna beskrivs som en viktig del för att skapa systematik i strukturer och rutiner. Processen har bidragit till samverkan och struktur mellan rektorer för övergångsarbetet, och i rektorernas arbete syns också hur de planerar att fortsätta sin samverkan med konkreta insatser (se punktlista s. 19).

Övergångsarbete på vetenskaplig grund

Processen värden och lika möjligheter har lyft in aktuell forskning och teoretiska modeller som diskuterats av rektorerna i relation till verksamhetens arbete med övergångar. Som ett resultat har dialogerna fördjupat vilka behov verksamheterna har och hur de *tillsammans* kan arbeta vidare, exempelvis utifrån samverkanskultur och professionella relationer. Det är en utveckling mot föregående års dialog som mer konstaterade vad den *andra* parten (stadium, skolform) inte hade förberett barn/ elev för eller inte nyttjade den kunskap/ information som lämnats över. Genom den vetenskapliga grunden professionaliseras dialogen och ger en högre kvalitet.

5.2. Utvecklingsområden

Stärka kunskapen och skapa stödstrukturer för dokumentation vid övergångar inom och mellan skolformer

Relevant dokumentation behöver lämnas över vid en övergång både vad gäller information om verksamheten och information om den enskilda eleven. Det finns ett behov av att öka kunskapen om vad som ska lämnas över, hur det ska dokumenteras och vilken typ av dokumentation som ska lämnas över vid en övergång. Juridiska aspekter och frågor kring sekretess skapar en osäkerhet i arbetet och det finns därför behov av att man på övergripande nivå tydliggör vad som gäller kring dokumentation och överlämning. Rektorer beskriver tekniska hinder i Unikum som ett problem och en önskan om att tidigare kunna få information om kommande elever i Unikum.

Systematik och välfungerande rutiner i övergångsarbetet

Analysen visar att planering och genomförande av gemensamma möten för dialog mellan verksamheterna är avgörande för att skapa goda relationer och förståelse för varandras verksamheter. I rektorsenkäten uppger 65 % av rektorerna att de är i behov av stöd för att utveckla arbetet med övergångar. Ett utvecklingsområde är därför att hålla i arbetet och genom övergripande stöd säkerställa att verksamheterna får förutsättningar att samverka med varandra för att skapa lokala strukturer och rutiner som främjar det fortsatta övergångsarbetet. Under 2022 kommer huvudmannen att fortsätta skapa forum för rektorerna att mötas mellan skolformerna med fokus på just övergångar. För elever att särskilt beakta är det särskilt viktigt att övergången blir så bra som möjligt. Rutiner och stöd på övergripande nivå vid överlämning av barn och elever att särskilt beakta är något som behöver utvecklas.

Skolbyte inom grundskolan

Utifrån rektorsenkäten framgår det att överlämning mellan förskoleklass och grundskola samt från grundskola till gymnasieskola verkar fungera väl medan skolbyte inom grundskolan verkar fungera mindre bra. Detta är återkommande i enkäten och ett viktigt utvecklingsområde att arbeta vidare med framöver.

6. Källförteckning

Ackesjö, H. & Söderman-Lago, L. *Övergångar till och från förskoleklass*

Ackesjö H. (2014). *Barns övergångar till och från förskoleklass. Gränsdragningar, identiteter och (dis-)kontinuiteter*. Akademisk avhandling. Växjö: Linnaeus University Press

Dockett, S. & Perry, B. (2017). Kontinuitet och förändring vid övergång till skolan. I A.Lillkvist & J. Wilder (red.) *Barns övergångar. Förskola, förskoleklass, fritidshem, grundsärskola och grundskola*. Stockholm. Studentlitteratur.

Dunlop, A.-W. (2014). *Thinking about transitions: one framework or many? Populating the Theoretical Model Over Time*.

En gymnasieutbildning för alla. Proposition 2017/18:183

Förskole- och grundskoleförvaltningen (2020). Förutsättningar och resultat 2020 – Grundskola, grundsärskola och fritidshem. Sid. 39

Garpelin, A. (2014). *Transition to School: Rite of Passage in Life*

Lago, L. & Elvstrand H. (2019). Där är vi inblandade allihop”: Samverkan mellan lärare i fritidshem, förskoleklass och grundskola. Pedagogiskt arbete av forskare.

Lorenz (2018). Stress och psykisk ohälsa hos elever med autism. Stockholm: Gothia Fortbildning. Sid. 43

Läroplan för förskolan 2018 (Lpfö18)

Läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (Lgr11)

Läroplan för grundsärskolan 2011 (Lgrsä 11)

Moss, P. 2013) *Citizens should expect more! (Moss edt.) In Early childhood and compulsory education. reconceptualizing the relationship. (2013). London: Routledge.*

Offentlighets- och sekretesslag (2009:400)

OECD (2017). *Starting Strong V. Transitions from early childhood education and care to primary education*. Paris. OECD

Pernilla Källberg. *Föreläsning övergångar och samverkan:*
www.youtube.com/watch?v=3mQHFbhopBE

Proposition 2017/18:183 En gymnasieutbildning för alla sidan 58–63

Skollag (2010:800)

Skolverket. (2014) Övergångar inom och mellan skolformer. Stödmaterial. 2014